

Журавель Григорій

к.е.н., професор

Питель Святослав

к.е.н., доцент

Західноукраїнський національний університет

м. Тернопіль

ПРО ФОРМУВАННЯ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ

Податок на додану вартість (ПДВ) – це один із найбільш розповсюджених податків у світі, однак він є складним та суперечливим. В Україні він відіграє провідну роль у формуванні доходної частини державного бюджету. У держбюджеті України на 2019 рік ПДВ у загальній сумі доходів займав 38,3% [1, с.16].

ПДВ стоїть на першому місці за його фіскальним значенням. На відміну від країн ЄС, де основні надходження забезпечуються податком із доходів фізичних осіб. ПДВ запроваджено з 1 січня 1992 року при цьому механізм справляння ПДВ не передбачав відшкодування податку з бюджету. З 1 жовтня 1997 року вступив в дію Закон України “Про податок на додану вартість”, у результаті якого було запроваджено повернення ПДВ з бюджету, що стало одним із центральних питань в адмініструванні податку та відносинах між платниками та податковими органами.

Актуальними залишаються сьогодні питання визначення сутності доданої вартості як об’єкта оподаткування ПДВ, методики його адміністрування, можливості застосування альтернативної моделі нарахування зобов’язань з ПДВ.

Метою нашого дослідження є з’ясування сутності доданої вартості та вибір оптимального методу її оподаткування.

Додана вартість як об’єкт оподаткування – це вартість, створена в господарській одиниці. Вона визначається двома способами: – як сума окремих елементів: заробітної плати, нарахувань на заробітну плату, прибутку, амортизації, податків і зборів, що включаються до витрат, сплачених відсотків за кредит і як різниця між вартістю реалізованої продукції та вартістю сировини, матеріалів, послуг виробничого характеру придбаних в інших суб’єктів господарювання. У вітчизняній системі бухгалтерського обліку не передбачено відображення розміру доданої вартості, що ускладнює методику обчислення податку.

Важливими складовими елементами податку на додану вартість є база оподаткування, ставки податку, податкове зобов’язання, податковий кредит, бюджетне відшкодування.

Щодо доданої вартості, то її визначення відсутнє у Податковому кодексі. Через що сьогодні не існує єдиного підходу до трактування її змісту. З погляду економічної теорії додана вартість створюється робочою силою. Звідси випливає, що складовими доданої вартості є заробітна плата, єдиний соціальний внесок (ЄСВ) і прибуток. Твердження про те, що заробітна плата, нарахування на соціальні заходи, прибуток, амортизація, податки і збори, що включаються до витрат, сплачених відсотків за кредит є складниками доданої вартості, є недостовірним, адже, відповідно до класичної теорії вартості, амортизація відображає затрати засобів праці, а засоби праці не можуть бути доданою вартістю, оскільки вони формують вартість товару і впливають на величину доданої вартості опосередковано, як окремий фактор, суму амортизації слід розглядати у складі придбаної вартості матеріальних ресурсів.

Величина доданої вартості на мікрорівні розраховується як різниця між вартістю продукції, що реалізується, і вартістю сировини і матеріалів, сторонніх робіт та послуг, використаних у процесі її виробництва. Наявний механізм адміністрування ПДВ вказує на те, що ПДВ не є податком саме на додану вартість, фактично це є податок на загальну вартість товару, оскільки об’єктом оподаткування є вартість товару.

На нашу думку, діюча модель оподаткування ПДВ не є досконалою, спотворює економічну сутність доданої вартості та потребує альтернативного механізму визначення податку на додану

вартість. На нинішній день науковці не дійшли до єдиної думки щодо доцільності застосування прямого чи розрахункового методу обчислення ПДВ.

Необхідно зауважити, що складний порядок відшкодування ПДВ породжує навмисні зловживання. За прямим методом нарахування податку на додану вартість він переходить у категорію прямих податків, а відтак усувається можливість ухилення від сплати податків. Водночас слід зазначити, що податкова база для розрахунку податку на додану вартість при використанні прямого методу (заробітна плата, ЄСВ, прибуток) сумарно збігається з податковими базами відповідних податків: ПДФО, ЄСВ і податку на прибуток, що полегшує порядок розрахунку і перевірку контролюючими органами повноти нарахування зобов'язань з ПДВ. Суттєвою перевагою такого способу розрахунку ПДВ є спрощення адміністрування, яке полягає у відсутності механізму відшкодування раніше сплаченого податку [2].

Право на відшкодування сплаченого ПДВ згідно з Податковим кодексом називається податковим кредитом – сума, на яку платник податку на додану вартість має право зменшити податкове зобов'язання звітного (податкового) періоду. Однак, це визначення не відповідає економічному змісту події. Не відомо хто кого кредитує і на яких умовах? Згідно з термінологією це-дебіторська заборгованість підприємству і вона повинна бути йому перерахована, або зарахована на зменшення чергового платежу до бюджету.

Наявні в Україні економічні та політичні умови призвели до появи схем уникнення сплати ПДВ і до незаконного бюджетного відшкодування. У 2019 році платникам ПДВ було відшкодовано 152 млрд. грн.. В окремі роки в деяких регіонах надходження до бюджету від ПДВ були меншими, ніж відшкодування з бюджету [2, с.72]. У результаті, змінюючи принципи визначення доданої вартості можна знизити діючу ставку ПДВ до 12-15% і скоротити витрати на його адміністрування.

Податкове законодавство і надалі демонструє фіскальний пріоритет податкової політики іноді забуваючи про сервісне обслуговування платників податку. При цьому найбільшій уваги заслуговує основний бюджетонаповнюючий податок на додану вартість.

Сучасні дослідження переважно не розкривають вплив результатів виробничої діяльності і управління персоналом на створення доданої вартості. Це призводить до недооцінювання її економічної природи, стримує розвиток інструментарію використання цього показника для забезпечення сталого розвитку підприємств. Найбільш впливові чинники зростання доданої вартості продукції – збільшення обсягу продукції з більш високим ступенем переробки, створення ефективних виробництв із замкненим технологічним циклом, техніко-технологічний рівень розвитку підприємств і інші.

Хоча ПДВ вважається одним із досконалих непрямих податків, це не позбавляє його недоліків непрямого оподаткування: стримує розвиток виробництва; негативно впливає на високотехнологічні та науково місткі виробництва; регресивний характер породжує соціальну несправедливість; створює можливість зловживань та корупціогенність; вимагає великих витрат на адміністрування; не протистоїть розвитку тіньової економіки.

Переваги ПДВ найбільш відчутні в розвиненій ринковій економіці зі сталою фінансово-банківською системою, з низькими кредитними ставками, з достатньою кількістю обігових коштів у підприємств, та високим рівнем доходів більшості громадян, однак не всі ці чинники присутні в економіці України [3, с.72].

Вище вказане дозволяє зробити висновок, що чинна нині система справляння ПДВ потребує всебічного науково-методологічного обґрунтування. Подальші дослідження повинні бути спрямовані на з'ясування суті доданої вартості, її складових, спрощення методики адміністрування ПДВ.

Список використаних джерел

1. Статистичний збірник: «Бюджет України 2019», Київ. 2020. 298 с.
2. Хома С.В., Орлова В.К., Кафка С.М., Василенко Н.К. Економічна сутність податку на додану вартість. Науковий вісник ІФНТУНГ. Серія: Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості. 2016. № 1(13). С. 72-77.
3. Баліцька В.В., Короткевич О.В. Особливості формування та руху ПДВ у державному бюджеті та господарському обороті підприємств. Економіка і прогнозування. 2007. № 2. С. 57–74.